

Chemiczna teksturyzacja powierzchni krzemu krystalicznego do zastosowań w fotowoltaice

Mgr inż. Grażyna Kulesza

Opiekun: Prof. dr hab. inż. Paweł Zięba

Opiekun pomocniczy: Dr Piotr Panek

Instytut Metalurgii i Inżynierii Materiałowej PAN, ul. Reymonta 25, 30-059 Kraków

Laboratorium Fotowoltaiczne, ul. Krakowska 25, 43-340 Kozy

• Interdyscyplinarne studia doktoranckie z zakresu inżynierii materiałowej z wykładowym językiem angielskim •

Instytut Metalurgii i Inżynierii Materiałowej im. A. Krupkowskiego Polskiej Akademii Nauk

Ul. Reymonta 25, 30-059 Kraków, tel. + 48 (12) 295 28 28, faks. + 48 (12) 295 28 04

<http://www.imim-phd.edu.pl/>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

LABORATORIUM FOTOWOLTAICZNE W KOZACH

Willa hrabiego Stanisława Grabowskiego (zbudowana w latach 1923 – 24)

LABORATORIUM FOTOWOLTAICZNE W KOZACH

Laboratorium Fotowoltaiczne
ul. Krakowska 22, 43-340 Kozy

Pracownicy:

Dr hab. Marek Lipiński, Prof. PAN

Dr Piotr Panek

Dr inż. Kazimierz Drabczyk

Tech. anal. Elżbieta Jankowska

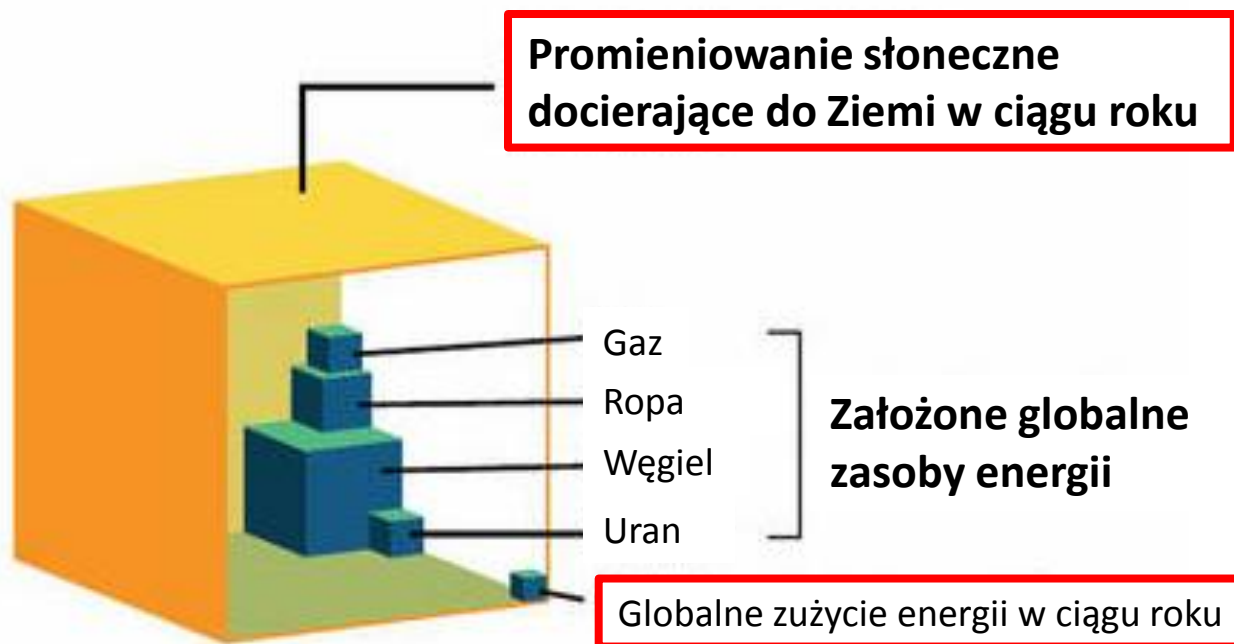
Tech. Bogusław Drabczyk

Doktoranci:

Mgr inż. Grażyna Kulesza

Mgr inż. Zbigniew Starowicz

GLOBALNE ZUŻYCIE ENERGII – GPEC (*Global Primary Energy Consumption*)

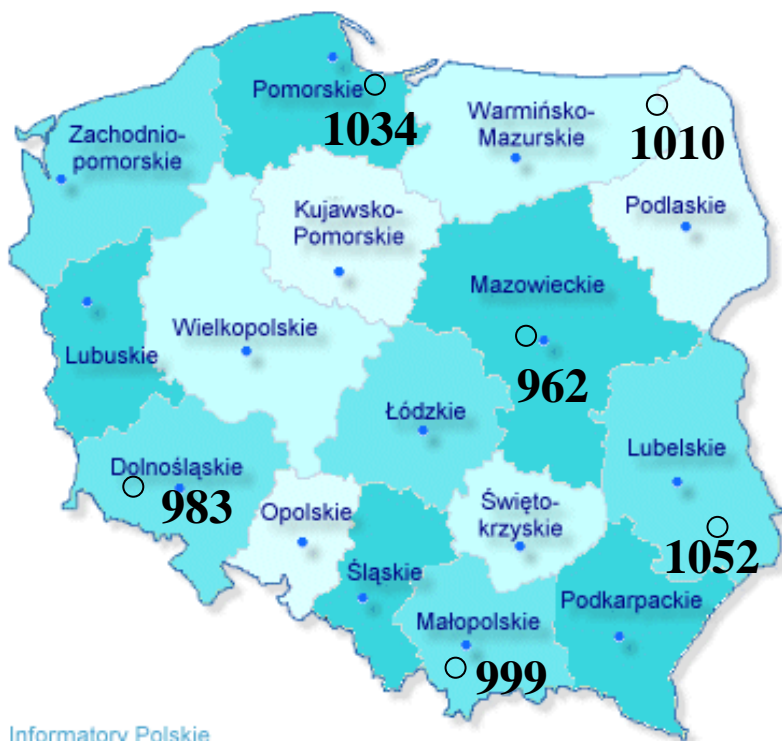

Źródło: Eco Solar Equipment Ltd.

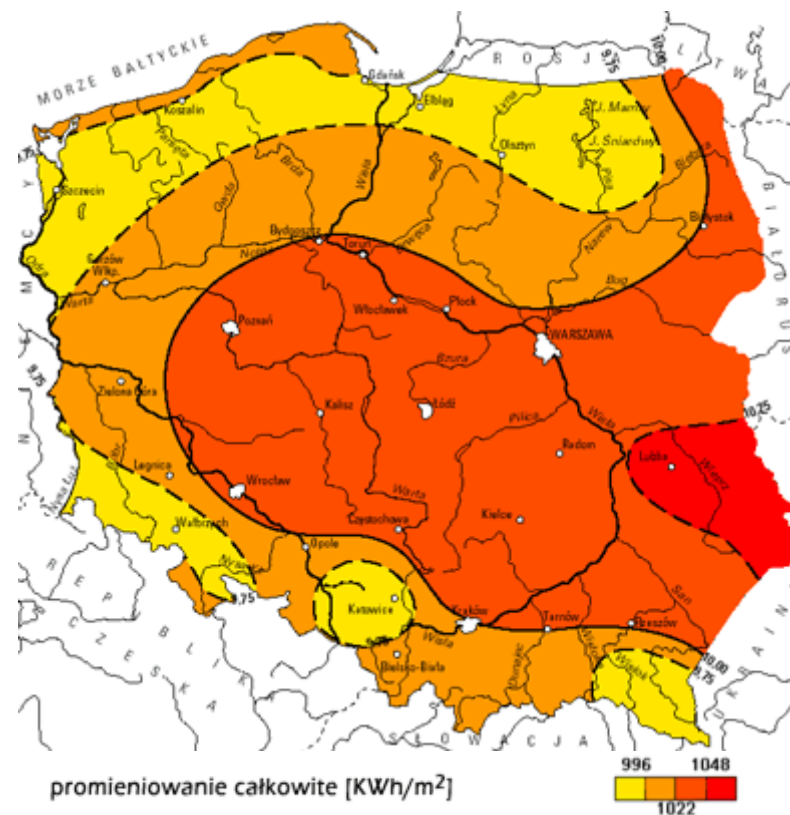
Nitsch F. „Technologische energiewirtschaftliche Perspektiven erneuerbarer Energien Deutsche Zentrum für Luft Raumfahrt” (DLR) 2007.

ENERGIA PROMIENIOWANIA SŁONECZNEGO

Informatory Polskie

ENERGIA PROMIENIOWANIA SŁONECZNEGO

Bezchmurne
niebo

1000 W/m²

Słońce
częściowo
zastonięte

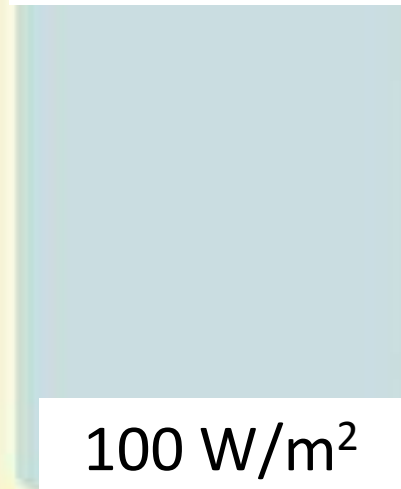
600 W/m²

Słońce
zamglone

300 W/m²

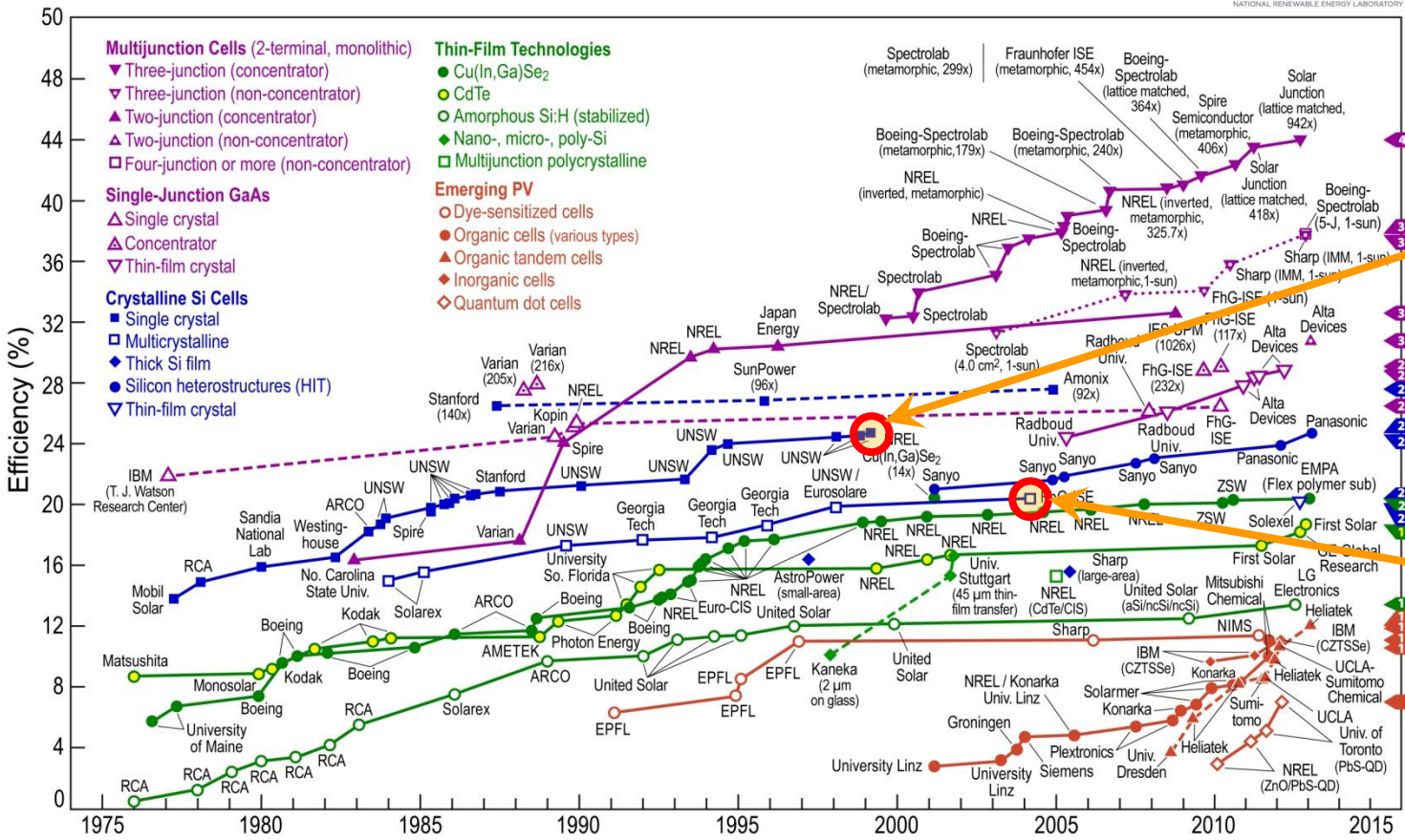
Pochmurny
zimowy dzień

100 W/m²

SPRAWNOŚĆ OGNIW - REKORDY

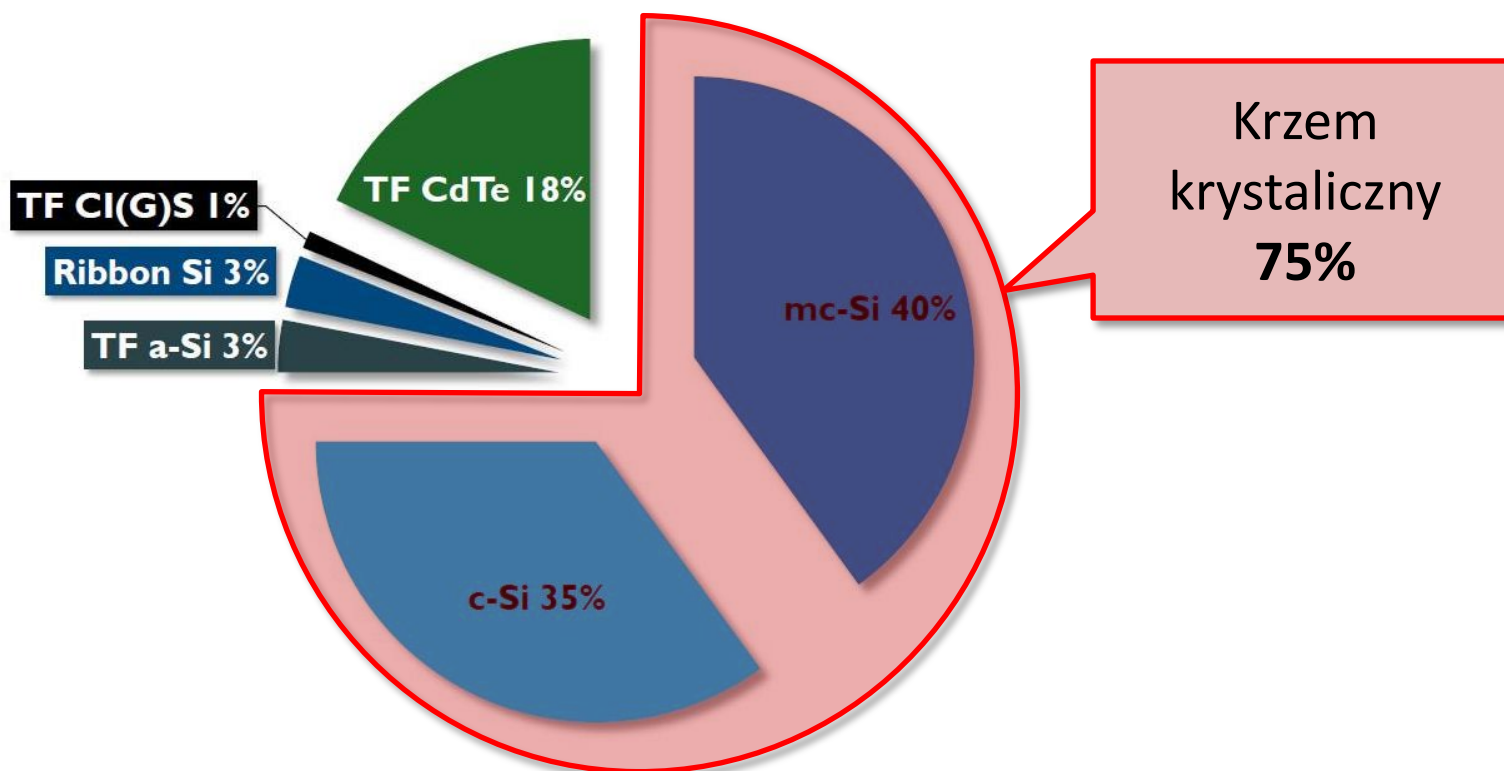
Uniwersytet Nowej Południowej Walii, Australia
25,0 %

Instytut Systemów Energii Słonecznej Fraunhofer ISE, Niemcy
20,4 %

http://www.nrel.gov/ncpv/images/efficiency_chart.jpg - raport z 2013 r.

SPRAWNOŚĆ OGNIW SŁONECZNYCH vs. KOSZT

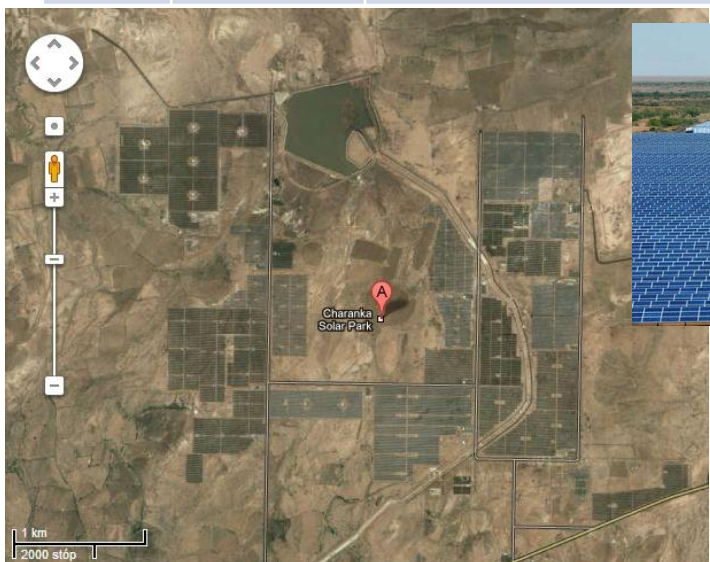

Źródło: Paula Mints, Principal Analyst Navigant Consulting PV Services Program, 2010

MOC INSTALACJI FOTOWOLTAICZNYCH - REKORDY

L. p.	Kraj	Miasto	Instytucja	Rok założenia	Moc [MW]
1	Indie	Charanka (Patan)	Charanka Solar Park	2012	214
2	USA	Yuma County (Arizona)	Agua Caliente Solar Project I	2012	100
3	Ukraina	Perovo	Perovo I-V PV Power Plant	2011	100
-	Polska	Wierzchosławice	Energia Wierzchosławice Sp. z o.o.	2011	1

Charanka Solar Park, Indie

Farma Fotowoltaiczna Wierzchosławice, Polska

ZALETY POZYSKIWANIA ENERGII Z FOTOWOLTAIKI

- ✓ Krzem – drugi najczęściej występujący pierwiastek w skorupie ziemskiej (28 % masy wszystkich pierwiastków)
- ✓ Dobrze rozpoznany i stosunkowo prosty proces produkcji ogniw słonecznych
- ✓ Stabilność pracy ogniwa i modułu słonecznego
- ✓ Gwarancja efektywnego użytkowania modułu – 25 lat (przy maksymalnie 20 % utraty sprawności)
- ✓ Brak części mechanicznych mogących ulec zniszczeniu
- ✓ Brak zanieczyszczeń
- ✓ Brak hałasu
- ✓ Słońce jako niewyczerpane źródło energii
- ✓ Szybki zwrot środków
- ✓ Elastyczna lokalizacja instalacji oraz możliwe montowanie paneli w miejscu poboru energii
- ✓ Przetwarzanie energii słonecznej w momencie szczytowego zapotrzebowania na energię elektryczną

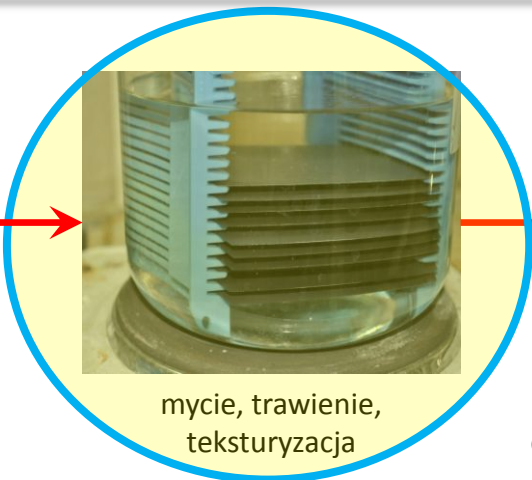
GLÓWNE CELE STAWIANE NAUKOWCOM ZE STRONY PRZEMYSŁU:

- redukcja czasu poszczególnych procesów technologicznych
- redukcja kosztów jednostkowych w procesie produkcji

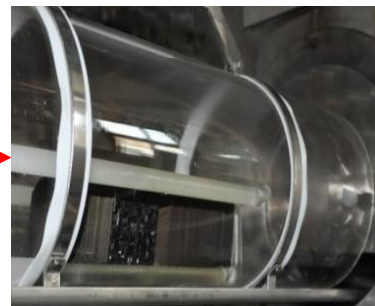
PRODUKCJA OGNIW SŁONECZNYCH – LABORATORIUM FOTOWOLTAICZNE

cięcie piłą
diantentową

mycie, trawienie,
teksturyzacja

formowanie złącza p-n w procesie
dyfuzji, usuwanie krawędzi, pasywacja
powierzchni

osadzanie warstwy
antyrefleksyjnej

drukowanie
kontaktów omowych

pomiar, selekcja,
łączenie (lutowanie)

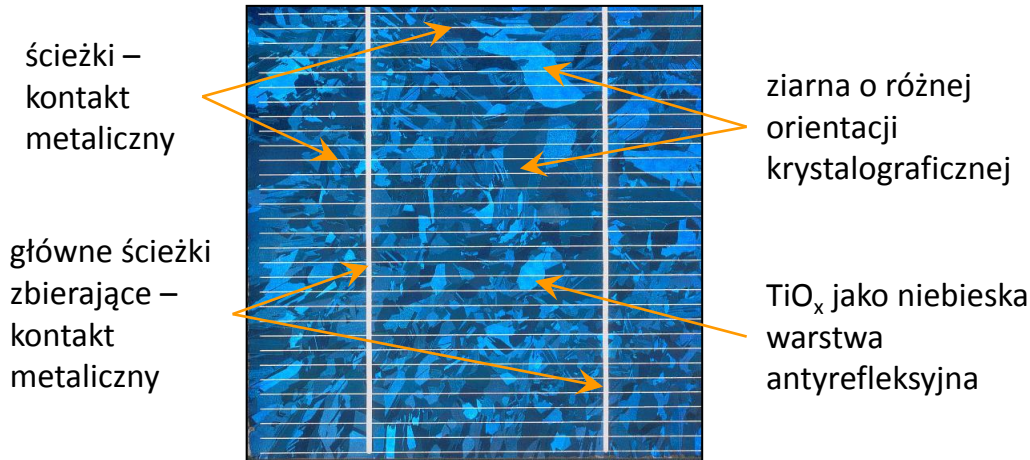

laminacja, obramowanie,
łączenie w panele

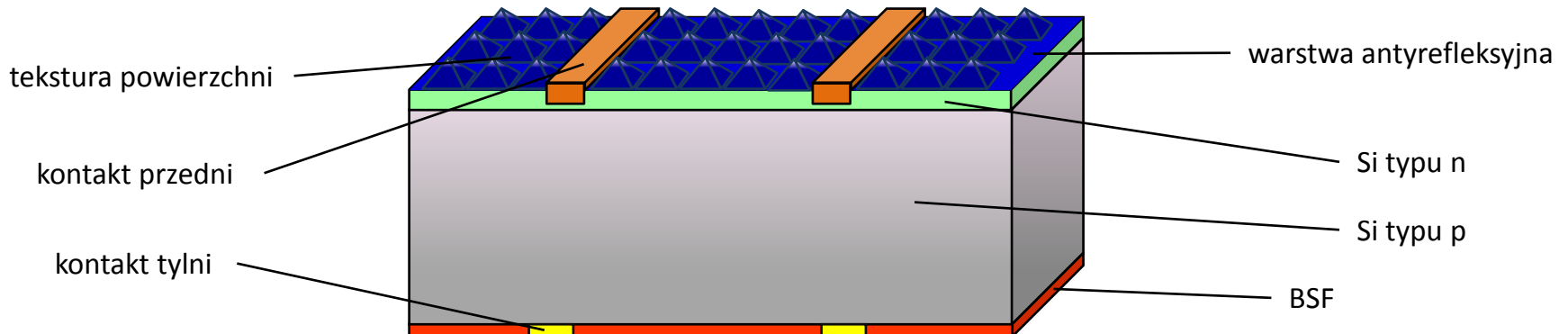
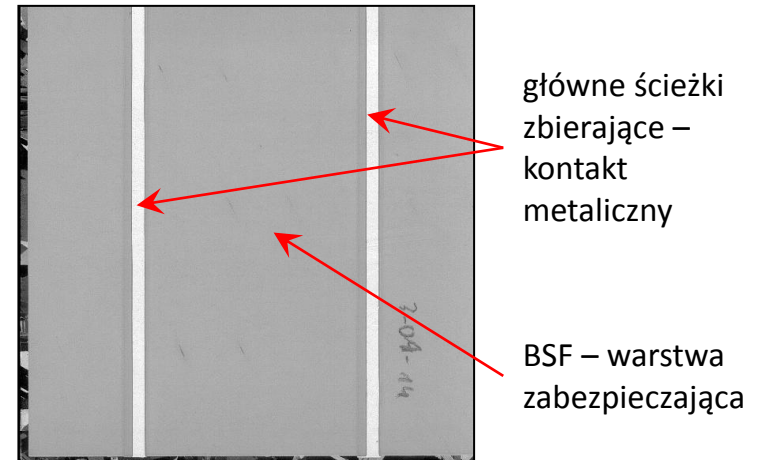

KRZEMOWE OGNIWO SŁONECZNE

Przednia część ogniwa

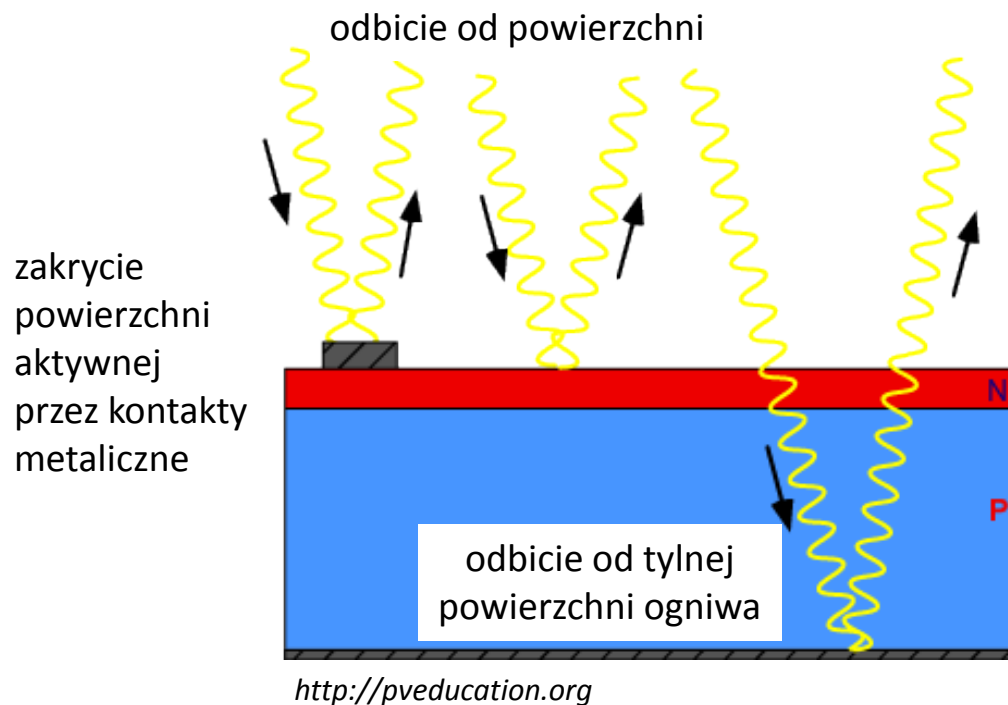

Tylna część ogniwa

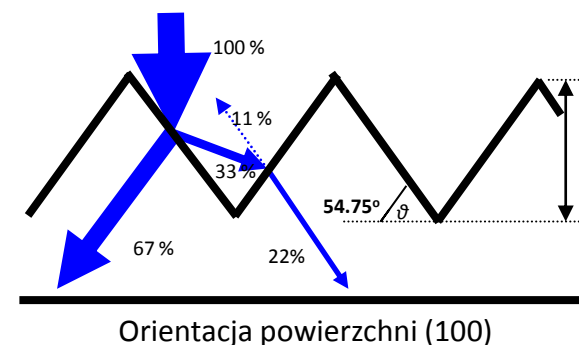

TEKSTURYZACJA – STRATY OPTYCZNE

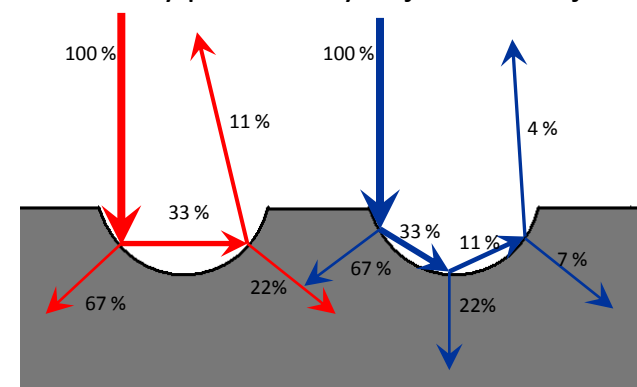
Główne straty optyczne w ogniwie słonecznym

Piramidy po teksturyzacji alkalicznej

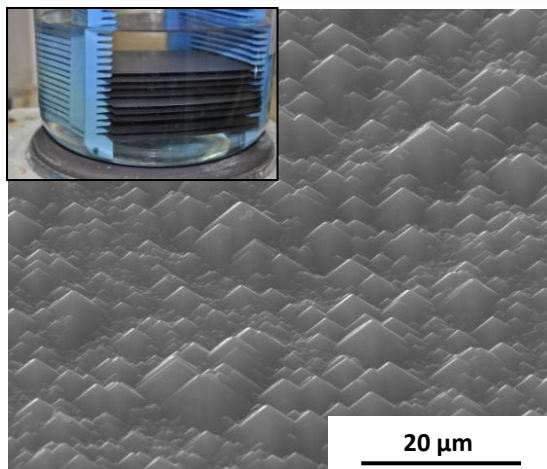

Doły po teksturyzacji kwasowej

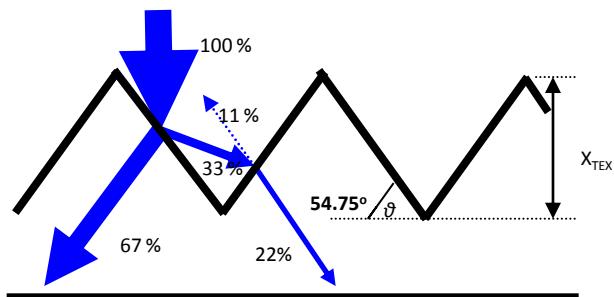

TEKSTURYZACJA – CEL PROCESU

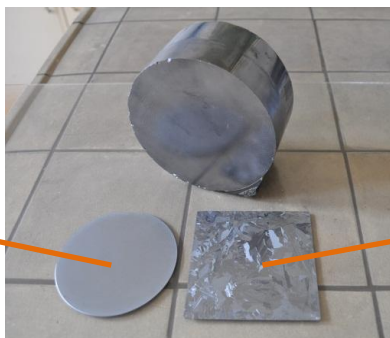

Alkaliczna - anizotropowa

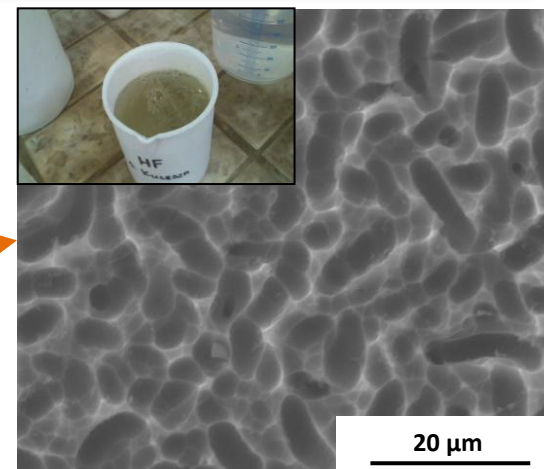
Piramidy po teksturyzacji alkalicznej

Orientacja powierzchni (100)

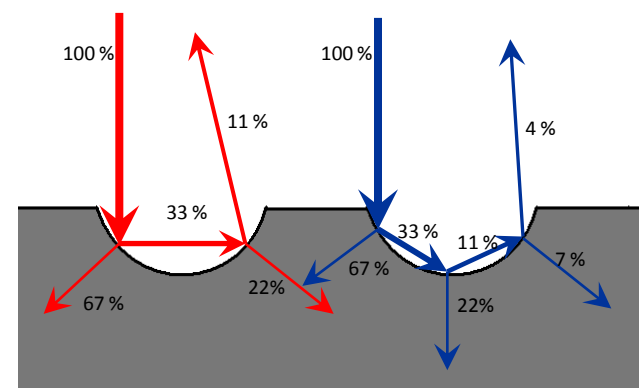

Próbki przed badaniami SEM

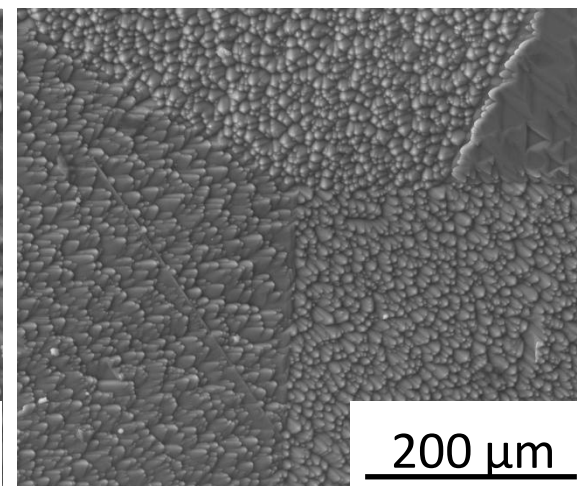
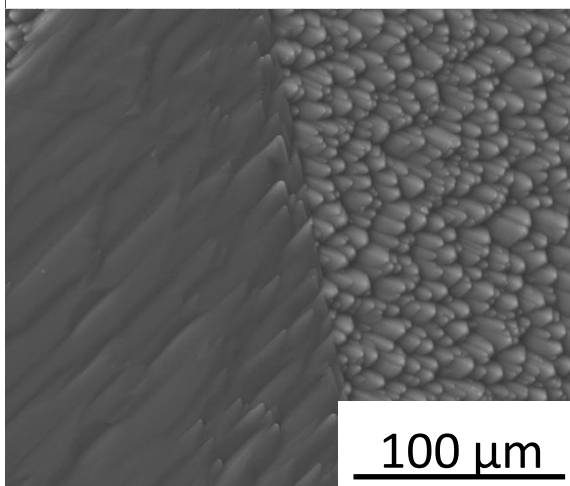
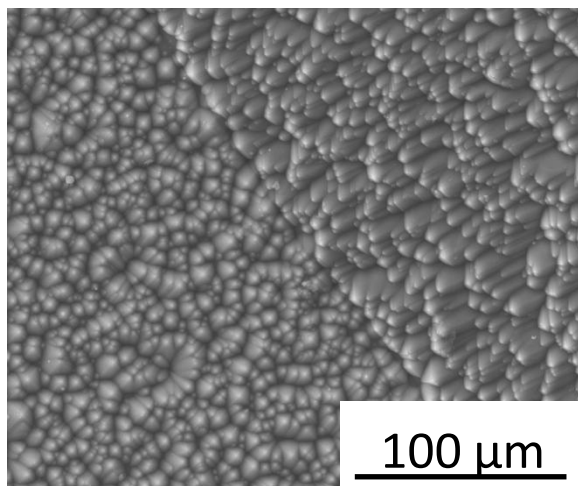
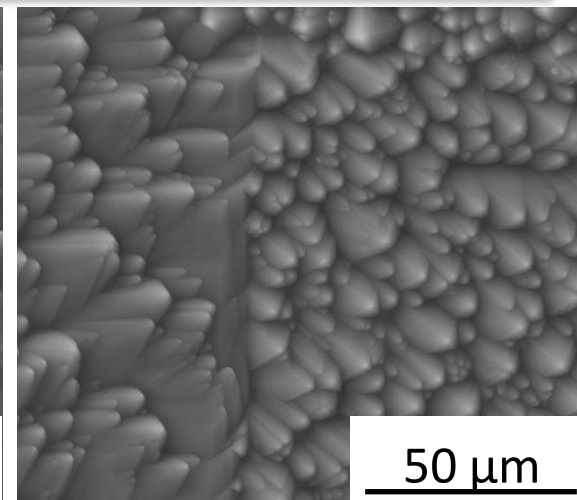
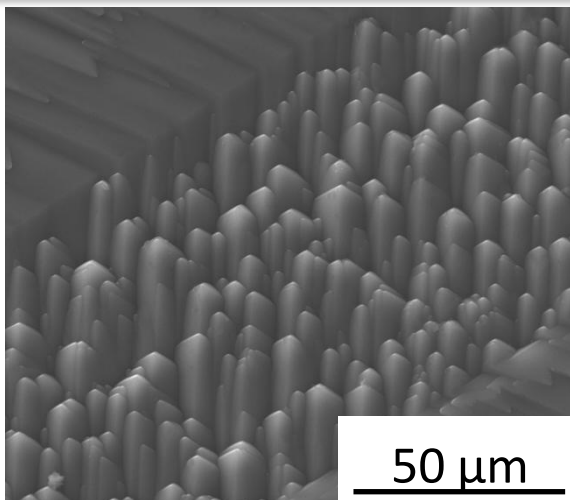
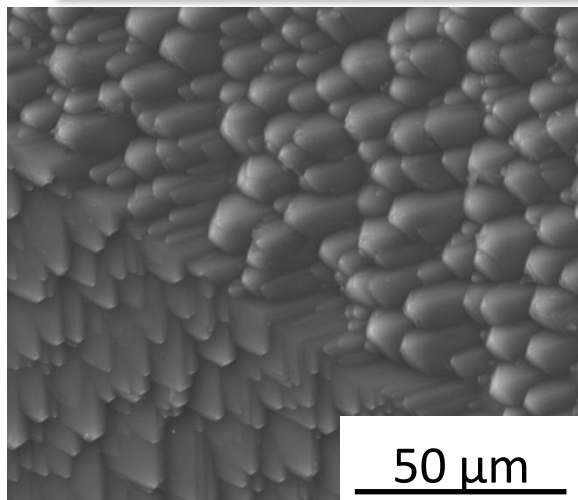

Kwasowa - izotropowa

Doły po teksturyzacji kwasowej

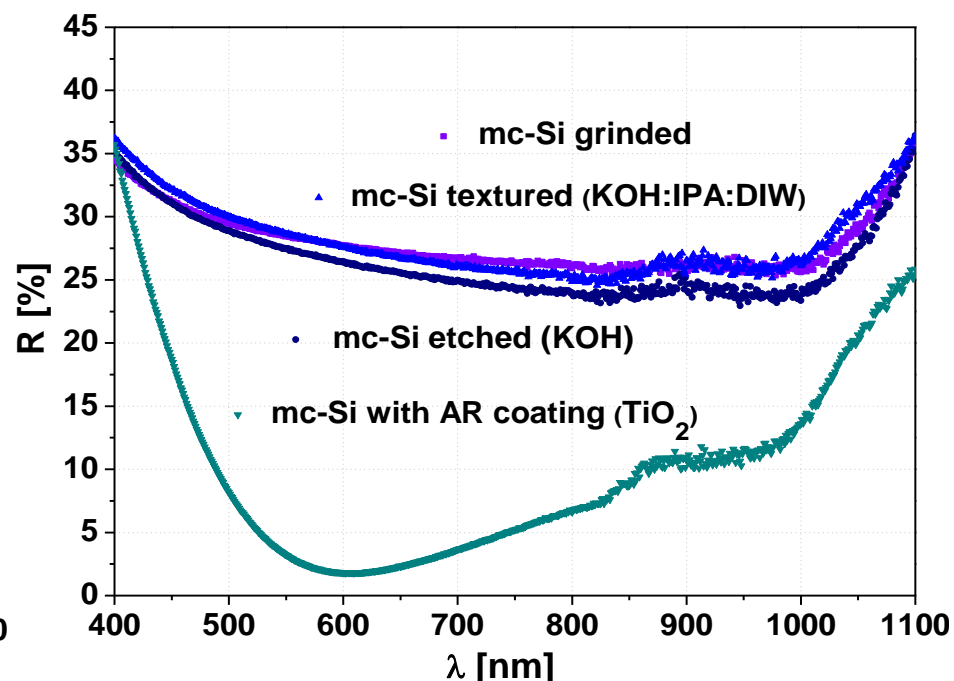
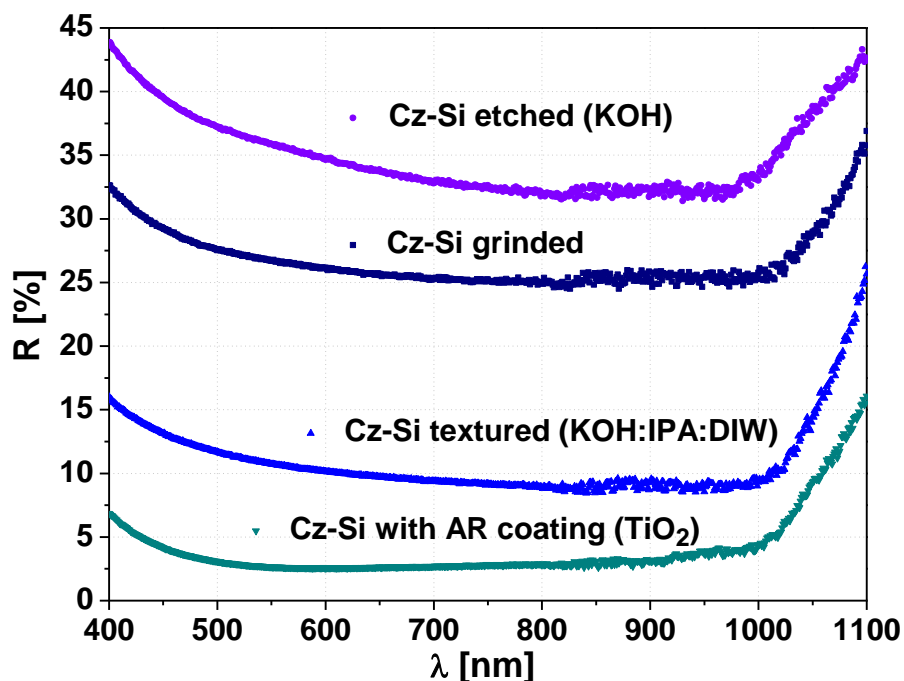
TEKSTURYZACJA KOMERCYJNA – ALKALICZNA

TEKSTURYZACJA KWASOWA – MOTYWACJA

Pomiary odbicia

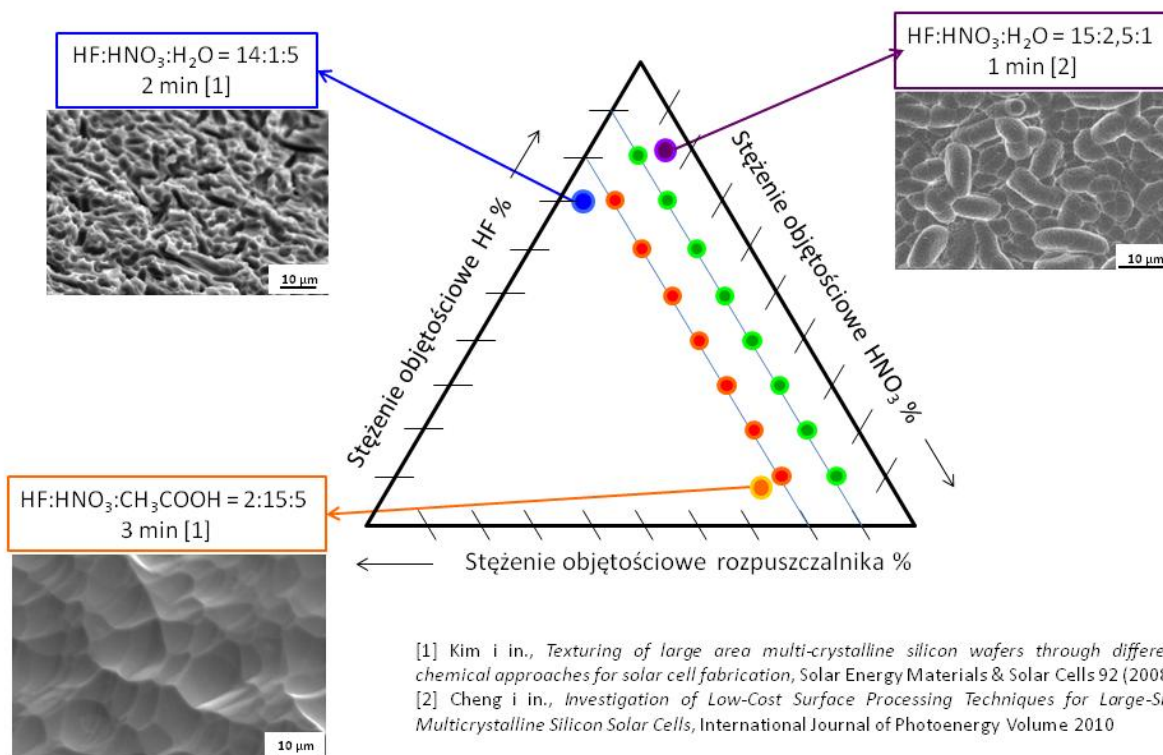
Spektrometr Ocean Optics QE 65000 wraz z zintegrowanym źródłem światła i sferą całkującą DH-2000-BALL

Teksturyzacja w roztworach alkalicznych redukuje odbicie promieniowania słonecznego dla krzemu monokrystalicznego do wartości ok. 10 %. Jednak ta metoda jest nieefektywna dla krzemu multikrystalicznego – nie obserwuje się znaczącej redukcji odbicia po procesie teksturyzacji.

TEKSTURYZACJA KWASOWA – MOTYWACJA

Krzem multikrystaliczny

przed teksturyzacją

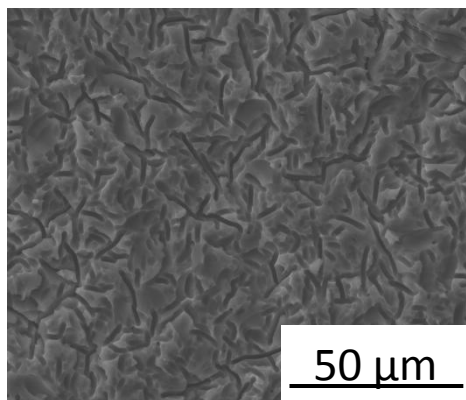

po teksturyzacji

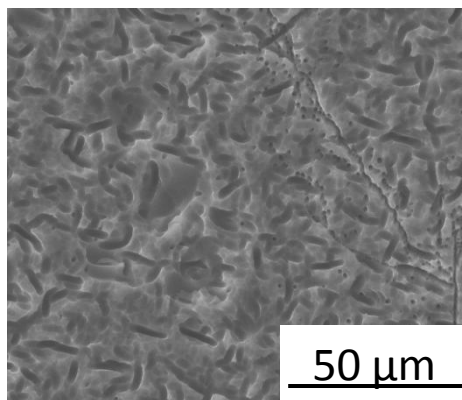

Roztwór: HF:HNO₃:rozwpuszczalnik (CH₃COOH lub H₂O)
Czas: 15 – 180 sekund
Temperatura: otoczenia

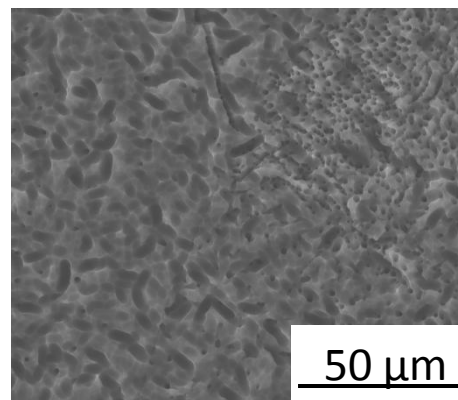
TEKSTURYZACJA KOMERCYJNA – KWASOWA

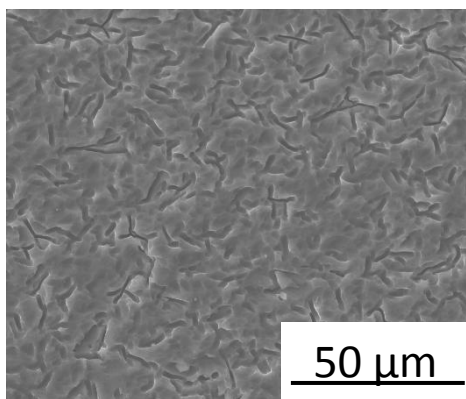
tekstura komercyjna

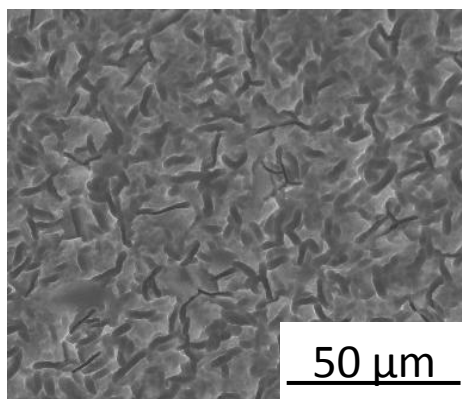
tekstura komercyjna

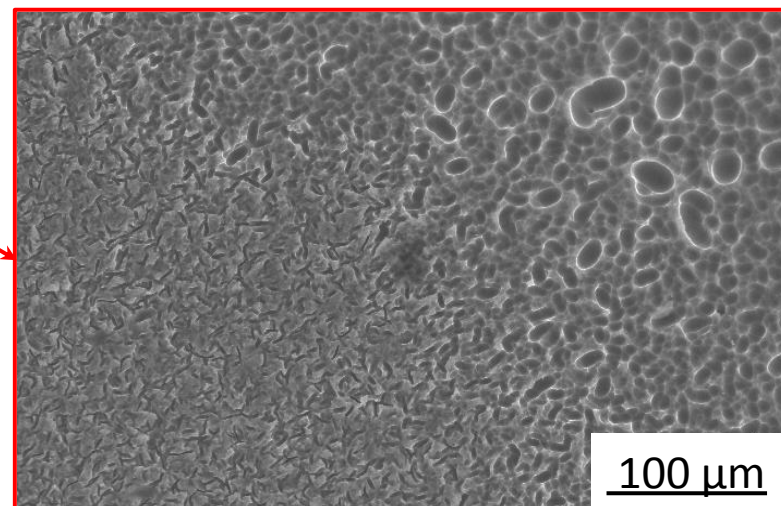
tekstura komercyjna

1HF : 7HNO₃ : 2H₂O (60 sec)

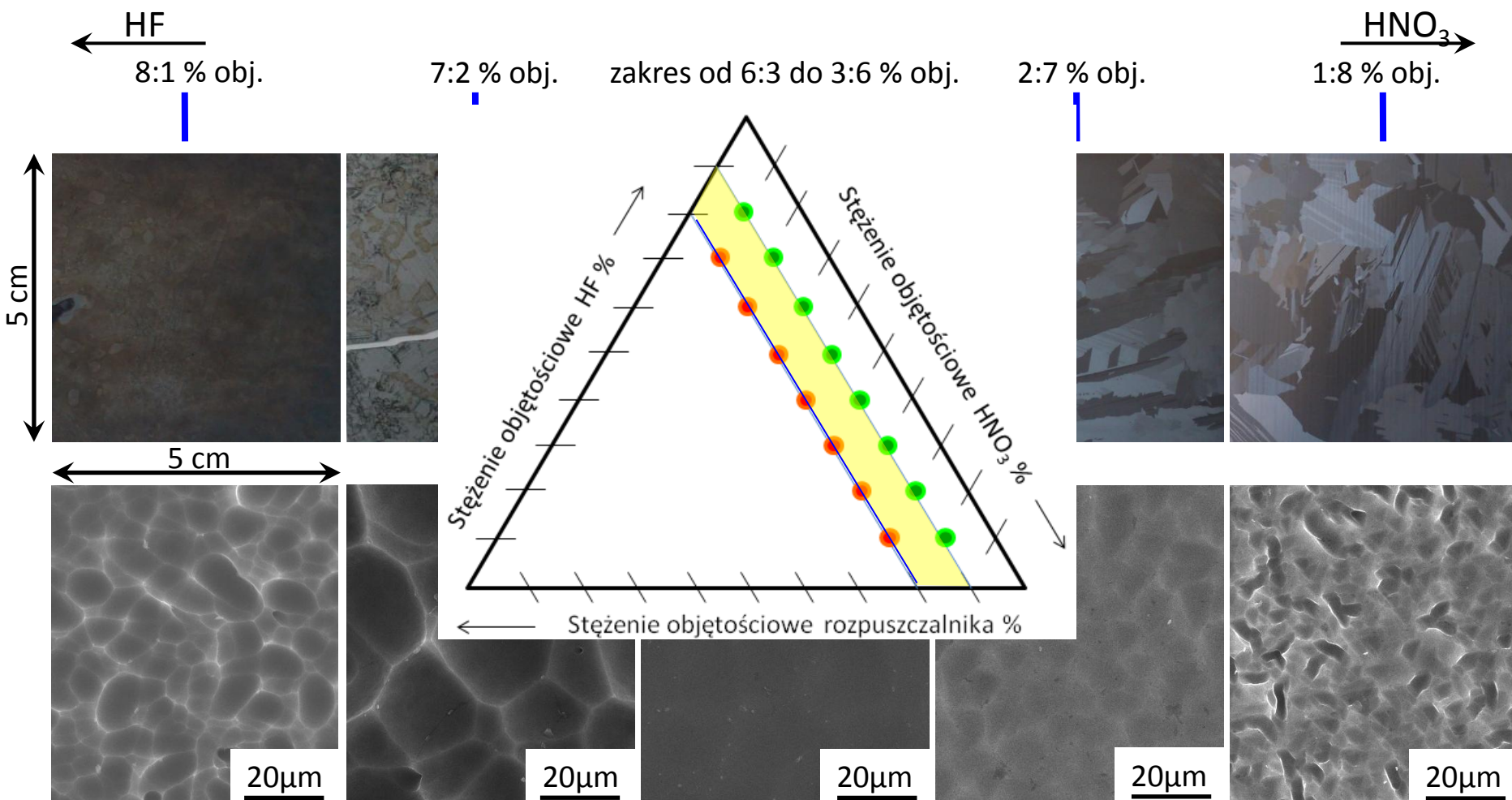

7HF : 2HNO₃ : 1H₂O (15 sec)

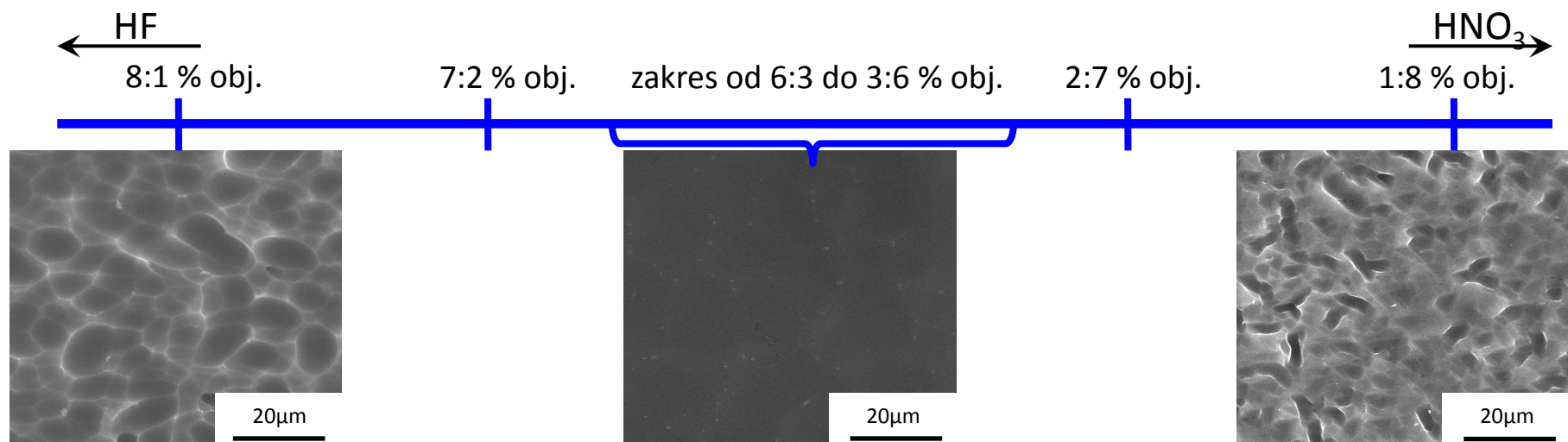

TEKSTURYZACJA KWASOWA – MORFOLOGIA POWIERZCHNI

TEKSTURYZACJA KWASOWA – PRZEBIEG PROCESU

Krynica 12.04.2013

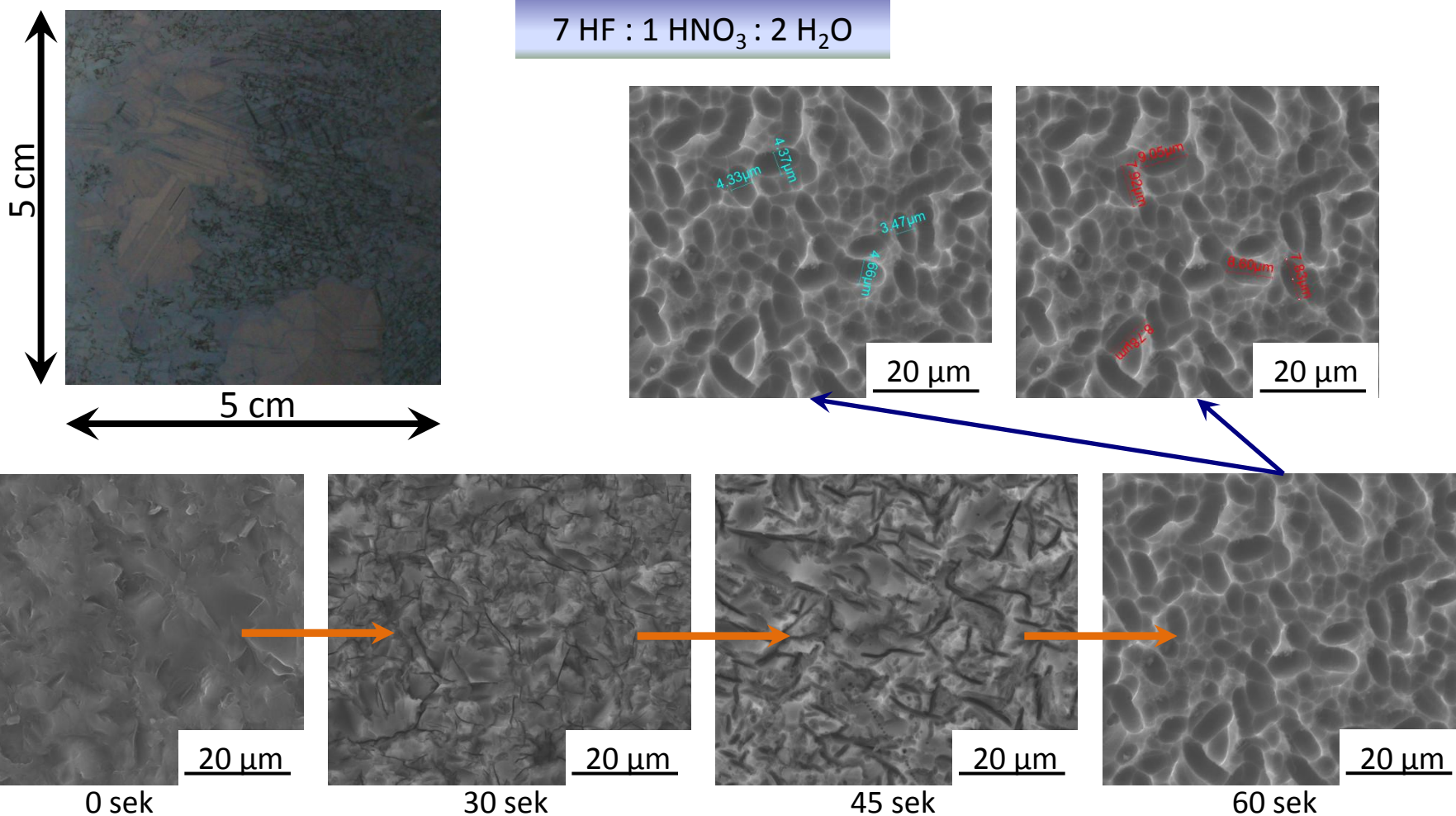

Grażyna Kulesza

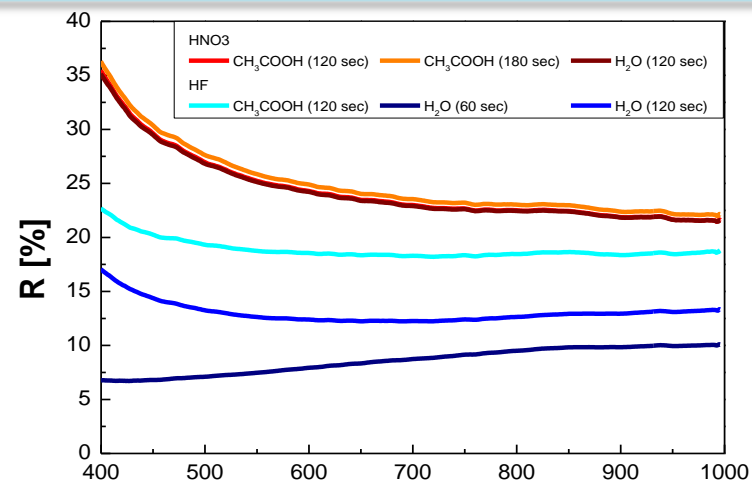
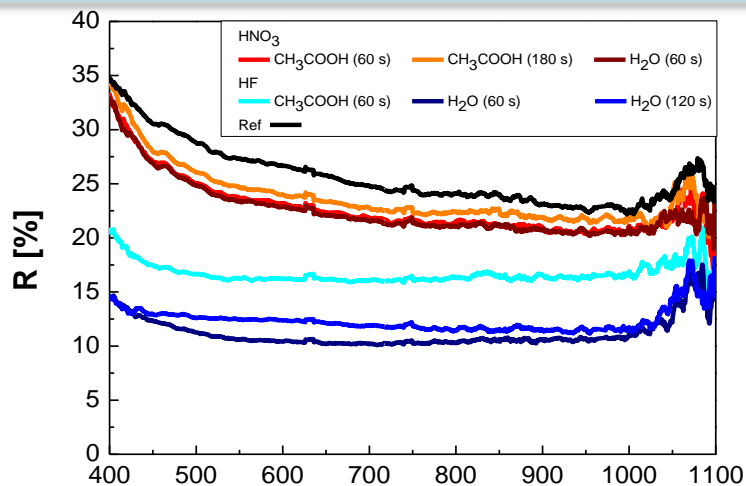

grazyna_kulesza@yahoo.com

TEKSTURYZACJA KWASOWA – MORFOLOGIA POWIERZCHNI

TEKSTURYZACJA KWASOWA – PARAMETRY OPTYCZNE

λ [nm]

λ [nm]

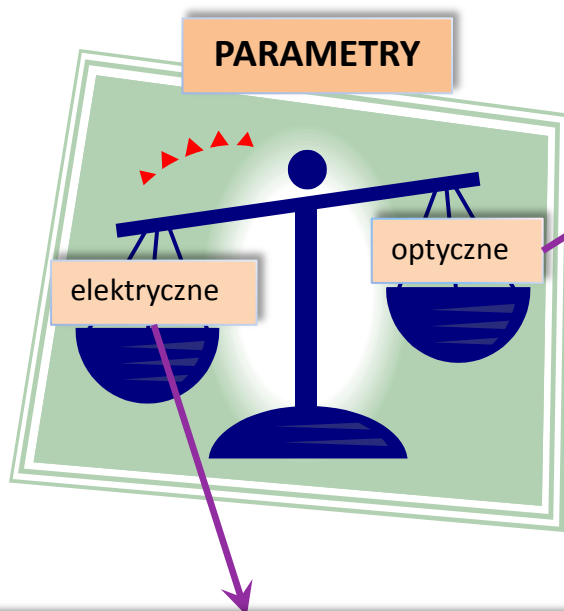
Pomiary odbicia

Spektrometr Ocean Optics QE 65000 wraz z zintegrowanym źródłem światła i sferą całkującą DH-2000-BALL

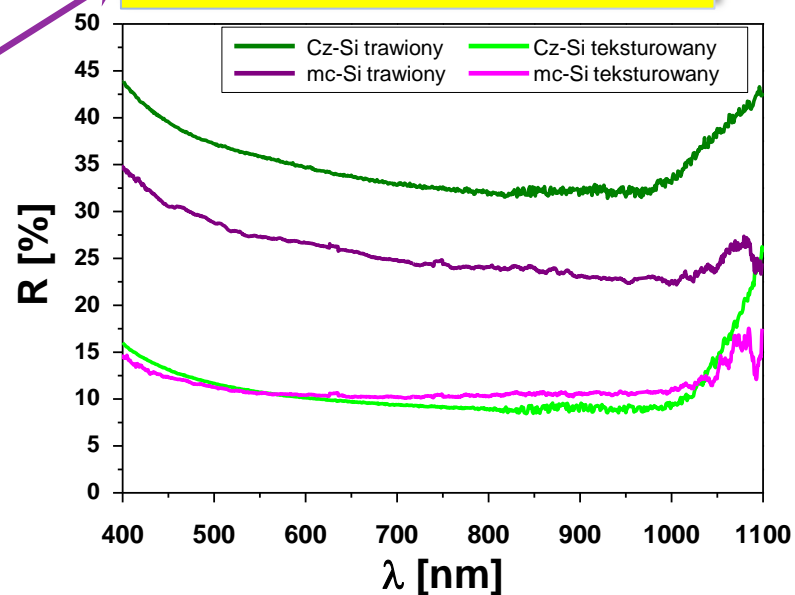
Redukcja odbicia do 10% (wysoka zawartość HF, H₂O jako rozpuszczalnik, czas 60 sekund)

Nr	Typ rozpuszczalnika	HF:HNO ₃ :rozwyszczalnik	Czas procesu teksturyzacji [sek]	R _{eff} [%]
1	CH ₃ COOH	1:8:1	120	24.3
2		1:8:1	180	24.9
3		2:7:1	60	27.1
4		3:6:1	60	30.5
5		8:1:1	60	18.8
6	H ₂ O	1:8:1	60	24.2
7		3:6:1	60	30.4
8		7:2:1	60	20.1
9		8:1:1	60	8.5
10		8:1:1	120	12.8
Ref – próbka referencyjna bez tekstury powierzchniowej				26.0

TEKSTURYZACJA – KOMPROMIS

Odbicie dla krzemu krystalicznego

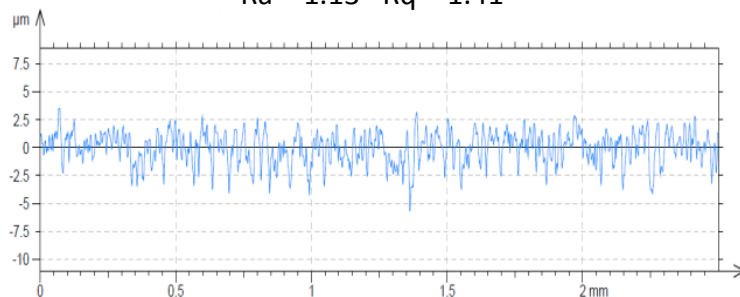
Charakterystyka prądowo-napięciowa

Typ krzemu	I_{sc} [mA]	V_{oc} [mV]	P_m [mW]	FF [%]	Eff [%]
Cz-Si	845.7	592.6	385.9	77.0	15.4
mc-Si	769.2	583.3	340.4	75.9	13.6

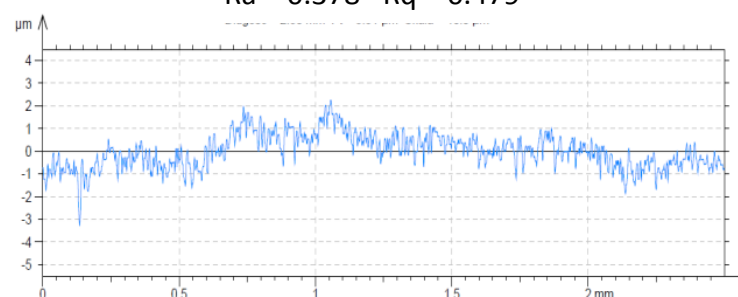
I_{sc} – natężenie prądu zwarcia; V_{oc} – napięcie obwodu otwartego; P_m – moc maksymalna; FF – współczynnik wypełnienia; Eff – sprawność konwersji fotowoltaicznej

TEKSTURYZACJA – ROZWIŃCIE POWIERZCHNI

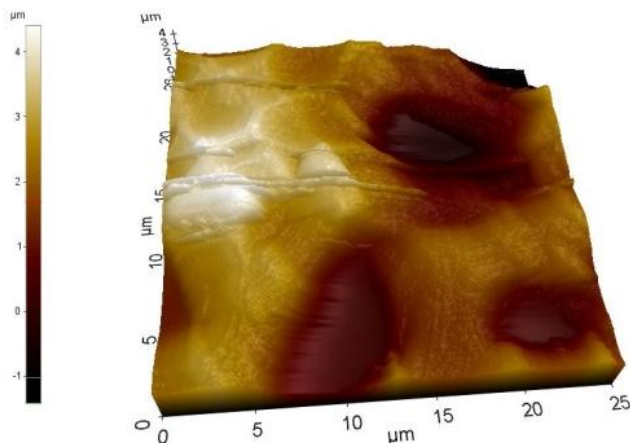
Ra = 1.13 Rq = 1.41

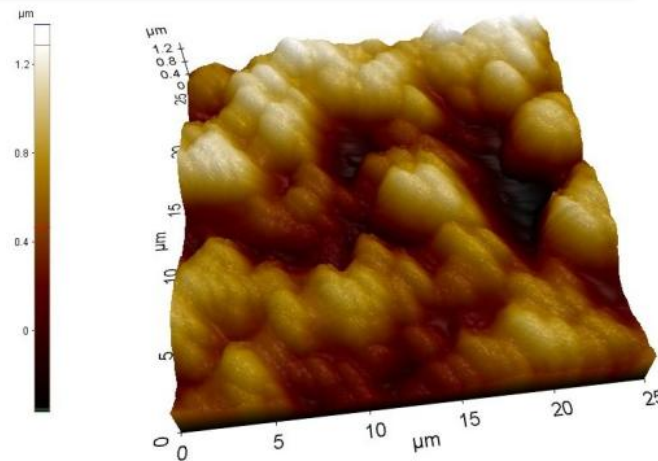
Ra = 0.378 Rq = 0.479

Rozwinięcie powierzchni (profilometr i AFM) – wyższe dla roztworów o wysokim stężeniu HF

8HF:1HNO₃:1H₂O

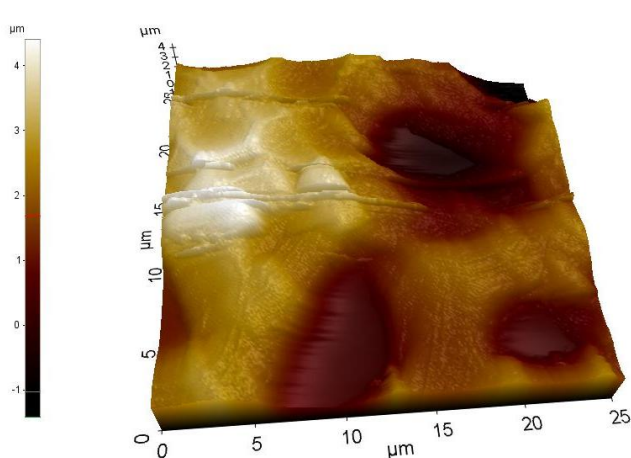
1HF:8HNO₃:1H₂O

AFM: Park Systems XE-100; Profilometr: Taylor Hobson Surtronic 25

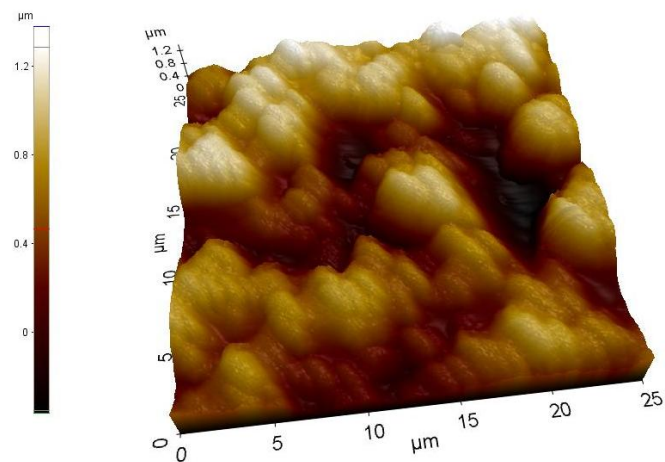

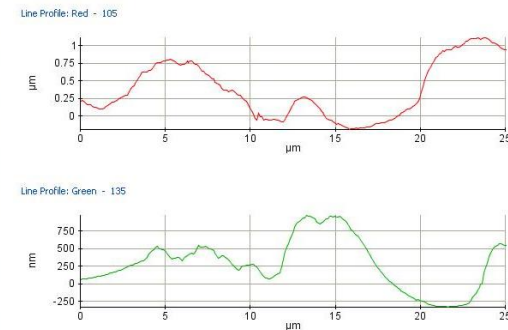
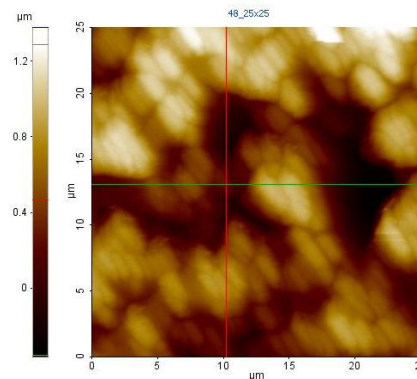
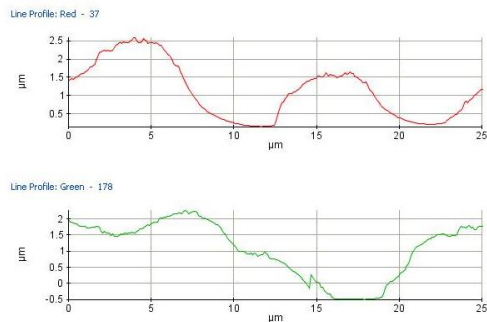
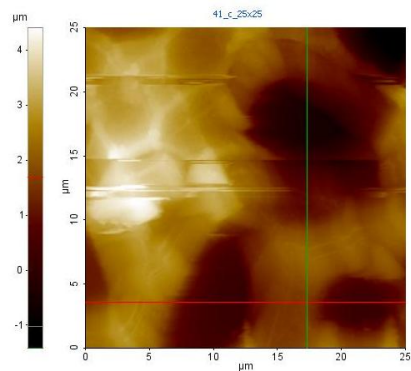
TEKSTURYZACJA – ROZWIŃCIE POWIERZCHNI

8HF:1HNO₃:1H₂O

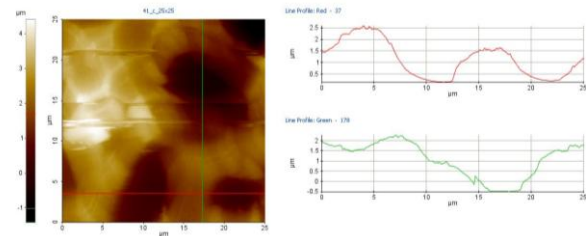
1HF:8HNO₃:1H₂O

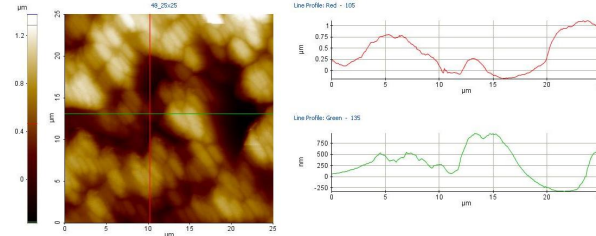
TEKSTURYZACJA – ROZWINIĘCIE POWIERZCHNI

8HF:1HNO₃:1H₂O

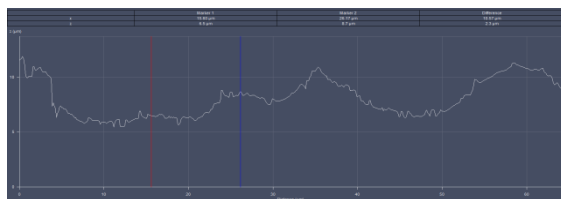
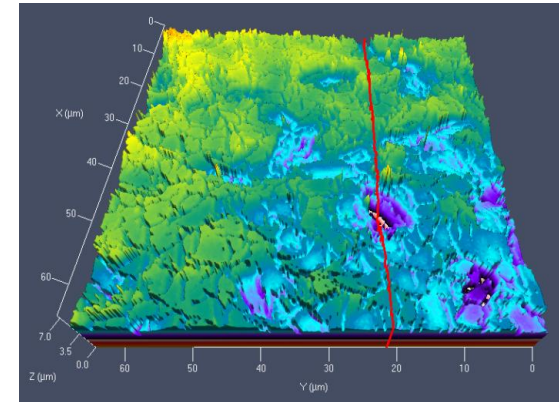
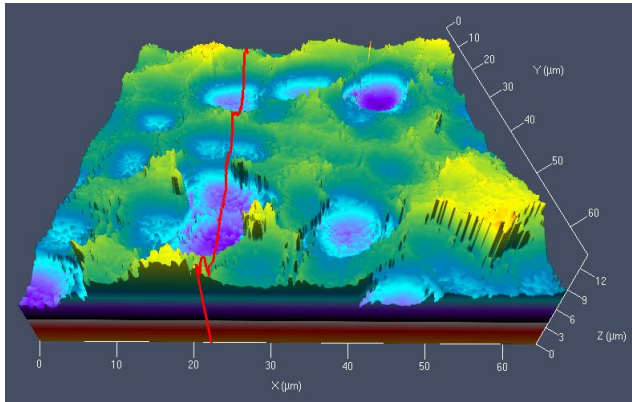
1HF:8HNO₃:1H₂O

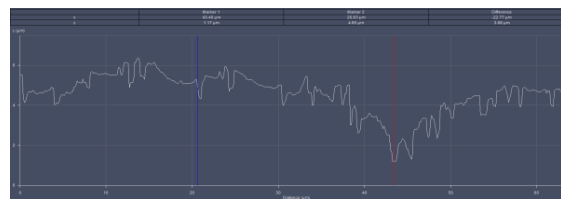
Linia	Rq [μm]	Ra [μm]
Czerwona	0.772	0.674
Zielona	0.872	0.759

Linia	Rq [μm]	Ra [μm]
Czerwona	0.399	0.350
Zielona	0.362	0.291

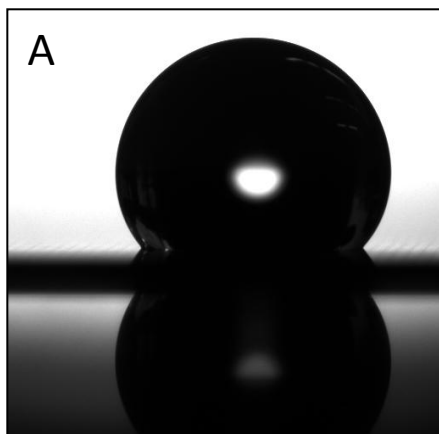
Linia	Rq [μm]	Ra [μm]
Czerwona	1.692	1.473

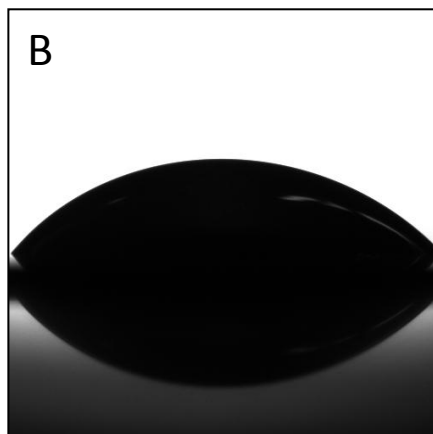
Linia	Rq [μm]	Ra [μm]
Czerwona	1.000	0.747

AFM: Park Systems XE-100

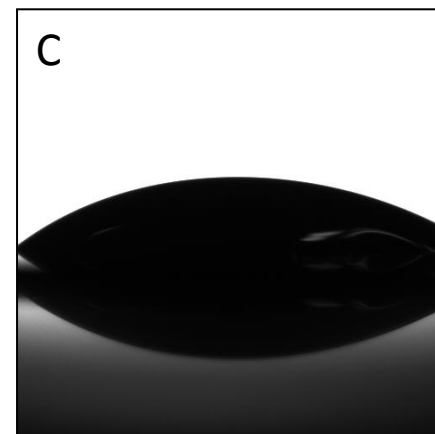
TEKSTURYZACJA – ZWILŻALNOŚĆ

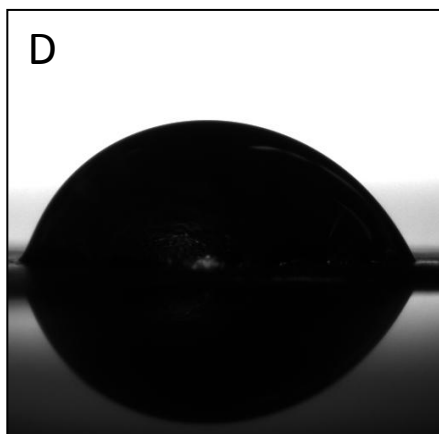
8HF:1HNO₃:1H₂O

1HF:8HNO₃:1H₂O

1HF:8HNO₃:1CH₃COOH

8HF:1HNO₃:1CH₃COOH

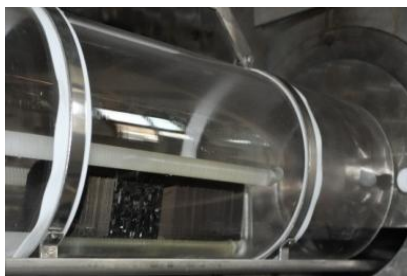
Nazwa próbki	Średni kąt kontaktu [°]	Odchylenie standardowe[°]	Średnia objętość kropli [μl]	Odchylenie standardowe [μl]
A	134,84	1,39	13,41	0,11
B	46,43	2,83	16,73	10,70
C	85,74	16,63	17,68	11,43
D	38,39	3,24	9,07	1,69

Tensjometr optyczny: Attension Theta Lite

TEKSTURYZACJA – WYKONANIE OGNIW SŁONECZNYCH

Proces produkcji ogniwa słonecznego:

- wytworzenie złącza p-n w procesie dyfuzji ze źródła ciekłego POCl_3 , w temperaturze $850\text{ }^\circ\text{C}$ i czasie 25 min (20 min predyfuzji i 5 min redyfuzji), w rezultacie rezystancja powierzchniowa $R_s = 53\ \Omega/\square$
- chemiczne usunięcie krawędzi (roztwór CP-4 – $3\text{HF} : 5\text{HNO}_3 : 3\text{CH}_3\text{COOH}$ w stosunku objętościowym)
- chemiczne usunięcie szkliva PSG w roztworze 10% HF
- pasywacja powierzchni w procesie wysokotemperaturowego utleniania w temperaturze $800\text{ }^\circ\text{C}$ i czasie 10 min
- osadzenie warstwy antyrefleksyjnej TiO_x metodą CVD (*Chemical Vapour Deposition*)
- naniesienie kontaktów omowych metodą sitodruku z past Ag i Al (Du Pont PV 159, PV 381)
- wypalenie w trzystrefowym piecu taśmowym IR

Zbadanie jasnej charakterystyki prądowo-napięciowej ogniw:

Symulator promieniowania słonecznego kalibrowany ogniwem wzorcowym, mierzonym w Institut für Solarenergieforschung GmbH Hameln/Emmerthal (AM 1,5; 1000 W/m^2 ; $25\text{ }^\circ\text{C}$)

Typ krzemu	Typ roztworu do teksturyzacji	Temperatura i czas	I_{sc} [mA]	V_{oc} [mV]	P_m [mW]	FF [%]	Eff [%]
Cz-Si	KOH:DAA:H ₂ O 1 : 3 : 46	94-96 C 10 min	845,7	592,6	385,9	77,0	15,4
mc-Si	HF:HNO ₃ :H ₂ O 7 : 1 : 2	ambient 60 sec	769,2	583,3	340,4	75,9	13,6

Dziękuję za uwagę

Latarnia morska i zabudowa Parku
Narodowego Montague Island,
wschodnie wybrzeże Australii

<http://pveducation.org>

—• Interdyscyplinarne studia doktoranckie z zakresu inżynierii materiałowej z wykładowym językiem angielskim •—

Instytut Metalurgii i Inżynierii Materiałowej im. A. Krupkowskiego Polskiej Akademii Nauk

Ul. Reymonta 25, 30-059 Kraków, tel. + 48 (12) 295 28 28, faks. + 48 (12) 295 28 04

<http://www.imim-phd.edu.pl/>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego